

IM. STEFANA
FUNDACJA
BATOREGO

forumIdei

Polaryzacja społeczeństwa polskiego a klasy i warstwy społeczne

Michał Feliksiak, Beata Roguska, Paweł Ruszkowski

Między zróżnicowaniem opinii a polaryzacją społeczeństwa

W dyskursie publicznym, a w szczególności w mediach elektronicznych, pojawia się wiele ważnych kwestii, w odniesieniu do których formułowane są zdecydowanie przeciwstawne poglądy i prowadzone spory, nasycone emocjami ich uczestników. Socjologowie mówią w tym kontekście o „popękanym społeczeństwie polskim”¹. Zarówno w środowiskach o orientacji liberalnej, jak i konserwatywnej można wskazać przekonania wyraźnie dominujące, definiujące tożsamość tych środowisk oraz kluczowe dla nich wartości i normy.

Równocześnie jednak w wielu środowiskach społecznych obserwujemy podziały i pęknięcia dotyczące akceptacji ważnych kwestii światopoglądowych: liczba osób akceptujących i negujących określone wartości jest podobna. Oznacza to, że trudno wskazać zbiór takich wartości, które byłyby podzielane

Polskie podziały to cykl publikacji opisujących to, co łączy i co różnicuje polskie społeczeństwo. Na podstawie najnowszych badań społecznych analizujemy wymiary i uwarunkowania polaryzacji, stratyfikacji oraz konfliktów społecznych, ale też czynniki sprzyjające solidarności, współpracy, wyrównywaniu szans i przełamywaniu wzajemnej nieufności.

¹ M. Cześniak, M. Grabowska, *Popękanie polskie społeczeństwo jako pole badawcze – dane, fakty, mity*, „Przegląd Socjologiczny” 2017, t. LXVI, nr 3, s. 9–43, file:///C:/Users/ISS/Downloads/01_Czesnik,%20Grabowska.pdf (dostępny tu i dalej: 30 października 2025).

przez zdecydowaną większość członków danej zbiorowości. Prowadzi to do napięć i konfliktów, negatywnie wpływających na atmosferę społeczną w danym środowisku. W tym kontekście słyszymy o walce dwóch wrogich plemion czy o upowszechnianiu się mowy nienawiści. Te zjawiska są wskaźnikami istnienia procesu polaryzacji społeczeństwa.

W naszym rozumieniu kategoria „polaryzacja społeczeństwa” oznacza współwystępowanie w świadomości społecznej przeciwstawnych wzorów wartości, dotyczących wielu istotnych obszarów życia społecznego. Inaczej mówiąc, nie ma systemu wartości, który byłby podzielany przez wyraźną większość tego społeczeństwa.

Zjawisko polaryzacji dotyczy kwestii ustrojowych: ustroju politycznego, roli państwa i jego instytucji w życiu społecznym oraz zasad regulujących funkcjonowanie gospodarki. Polaryzacja obejmuje również kluczowe obszary życia społecznego: stosunki pracy, życie rodzinne, kwestie obyczajowe czy praktyki religijne. „Przyjmujemy, że polaryzacja jest procesem, w ramach którego różnice między ludźmi oraz towarzyszące im konflikty utrwalają się, nabierają znaczenia symbolicznego i wreszcie zyskują status antagonistycznych kryteriów identyfikacji tożsamości zbiorowej («my»–«oni», «swoi»–«obcy»)”².

Polaryzacja często wiąże się z tendencją do nadawania wyższej rangi wartościom własnej zbiorowości oraz ze skłonnością do ich narzucania innym zbiorowościom.

Proces polaryzacji przebiega niekiedy jako „podskórny”, nieformalny nurt świadomości społecznej, który w sprzyjających okolicznościach ujawnia się wobec szerszego otoczenia. W roku 2015 kampania wyborcza Prawa i Sprawiedliwości, która wprost odwoływała się do wartości konserwatywnych oraz bezpośrednio krytykowała wartości liberalne, stała się katalizatorem przyspieszającym otwartą artykulację wartości konserwatywnych oraz jawną negację wartości liberalnych.

Analiza zjawiska polaryzacji odwołuje się do różnic światopoglądowych, czyli ugruntowanych, usystematyzowanych i względnie trwałych stanów świadomości, które kształtowały się w środowisku danej zbiorowości przez kilka, a nawet kilkanaście lat. Nie są to chwilowe napięcia emocjonalne, nastroje czy nastawienia, które łatwo pojawiają się w obszarze masowej komunikacji i równie łatwo znikają. **Z tego właśnie względu poszukujemy przejawów polaryzacji na poziomie świadomości klasowo-warstwowej, czyli powiązanej z pozycją społeczną jednostek, ich statusem własnościowym i miejscem w społecznym podziale pracy.**

Kiedy mamy zaprezentować wyniki socjologicznych badań empirycznych, przyjmujemy umowne kryterium istnienia polaryzacji społeczeństwa. Zjawisko polaryzacji występuje wtedy, gdy akceptacja dwóch przeciwstawnych poglądów różni się w badanych zbiorowościach lub między nimi nie więcej **niż o 10 pkt. proc.**

Poniższe analizy odwołują się do danych uzyskanych z dwóch kolejnych badań CBOS *Aktualne problemy i wydarzenia* (nr 418 i 419), przeprowadzonych w lutym i marcu 2025 roku, na próbach N=965 osób i N=1047 osób. Wyniki tych badań zostały opublikowane w Komunikacie CBOS *Charakterystyka*

2 P. Ruskowski, A. Przystalski, P. Maranowski, *Polaryzacja światopoglądowa społeczeństwa polskiego a klasy i warstwy społeczne*, Warszawa 2020, s. 6, <https://www.civitas.edu.pl/wp-content/uploads/2015/03/polaryzacja-swiatopogladowa-spolescenstwa-polskiego-a-klasy-i-warstwy-spoeczne.pdf>.

*poglądów elektoratów głównych ugrupowań politycznych*³. Komunikat zawiera też dane porównawcze z badań przeprowadzonych w latach 2021 i 2023.

Podstawą analizy jest model struktury społecznej opracowany przez Pawła Ruszkowskiego, Andrzeja Przestalskiego i Pawła Maranowskiego⁴. Model ten stosujemy w postaci uproszczonej, rezygnując z kilku kategorii o niskim udziale w próbie.

Model struktury społecznej

Klasy i warstwy społeczne	Udział % w próbie
Klasa właścicieli firm	6
Klasa właścicieli gospodarstw rolnych	4
Klasa wyższych specjalistów	5
Klasa niższych specjalistów biurowych	7
Klasa pracowników handlu i usług	7
Klasa robotników	16
Warstwa profesjonalistów z wyższym wykształceniem	5
Inne kategorie osób o niskich kwalifikacjach	11
Warstwa emerytów	28
Pozostałe kategorie: warstwa szeregowych urzędników publicznych, klasa/warstwa menadżerów, klasa/warstwa średniego personelu, uczniowie i studenci	12

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych CBOS.

Obszary polaryzacji w społeczeństwie polskim

Ważnym punktem odniesienia dla prezentacji procesów zachodzących w świadomości klas i warstw społecznych są tendencje występujące w świadomości całego społeczeństwa w świetle wyników badań CBOS zrealizowanych w latach 2021, 2023 i 2025. Badania pokazały, że na 12 zmiennych zjawisko polaryzacji wystąpiło w przypadku czterech: chodzi o stosunek do zapewnienia bezpieczeństwa miejsc pracy, do konkordatu, do związków partnerskich osób tej samej płci oraz do integracji europejskiej.

3 CBOS, *Charakterystyka poglądów elektoratów głównych ugrupowań politycznych*, oprac. B. Roguska, „Komunikat z badań” 2025, nr 43, https://cbos.pl/SPISKOM.POL/2025/K_043_25.PDF.

4 P. Ruszkowski, A. Przestalski, P. Maranowski, *Polaryzacja światopoglądowa społeczeństwa polskiego a klasy i warstwy społeczne*, dz. cyt.

Niniejsza analiza obejmie dwa aspekty polaryzacji – są to stosunek do kwestii zawierania formalnych związków partnerskich przez osoby tej samej płci oraz nastawienie do integracji europejskiej.

Polaryzacja społeczeństwa w kwestiach obyczajowych i geopolitycznych (%)

Opinia	2021	2023	2025
Prawo powinno dopuszczać możliwość zawierania związków partnerskich przez osoby tej samej płci	36	39	41
Prawo nie powinno dopuszczać możliwości zawierania związków partnerskich przez osoby tej samej płci	50	47	44
Polska powinna dążyć do jak najściślejszej integracji w ramach Unii Europejskiej	43	39	35
Polska powinna dążyć do zachowania w Unii Europejskiej jak najdalej idącej niezależności	35	39	45

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych CBOS.

W przypadku stosunku badanych do związków partnerskich zawieranych przez osoby tej samej płci zauważamy, że w roku 2021 dominowało przekonanie o niedopuszczalności takich związków – było wyższe od przeciwnego poglądu o 14 pkt. proc. W roku 2023 różnica ta zmniejszyła się do 8 pkt. proc., natomiast w roku 2025 – do 3 pkt. proc. Zatem zgodnie z przyjętą definicją stwierdzamy występowanie silnego napięcia polaryzacyjnego w kwestii związków partnerskich osób tej samej płci.

Jeśli chodzi o stosunek badanych do polityki Polski w strukturach Unii Europejskiej, stwierdzamy, że zjawisko polaryzacji społeczeństwa polskiego jest obecne we wszystkich trzech pomiarach. W roku 2021 pogląd, że Polska powinna dążyć do jak najściślejszej integracji, miał akceptację o 8 pkt. proc. wyższą od twierdzenia, że Polska powinna dążyć do zachowania w Unii Europejskiej jak najdalej idącej niezależności. W roku 2023 obydwa poglądy miały identyczny poziom akceptacji. Natomiast w roku 2025 poparcie wyższe o 10 pkt. proc. zyskała koncepcja jak najdalej idącej niezależności.

Można przypuszczać, że zjawisko wyraźnego wzrostu społecznej akceptacji dla orientacji antyunijnej jest związane z rosnącą popularnością narracji o zagrożeniach suwerenności Polski przez partykularne interesy unijnej biurokracji sterowanej przez Niemcy i Francję. Ta narracja jest silnie rozgrywana przede wszystkim przez Konfederację, nieco słabiej przez Prawo i Sprawiedliwość.

Należy podkreślić, że w badaniu przeprowadzonym w roku 2025 pojawił się nowy obszar polaryzacji, dotyczący stosunku społeczeństwa polskiego do geopolitycznych aspiracji Ukrainy. Pogląd, że Polska powinna wspierać Ukrainę w jej staraniach o wejście do Unii Europejskiej, akceptuje 39% badanych, natomiast twierdzenie, że Polska nie powinna w szczególny sposób angażować się po stronie Ukrainy, akceptuje 43% badanych. W analizie dotyczącej świadomości klas i warstw społecznych ten aspekt polaryzacji zostanie uwzględniony.

W toczącej się grze o władzę kwestie związków partnerskich oraz statusu państw narodowych w Unii są i będą przedmiotem działań partii politycznych zmierzających do mobilizacji swoich elektoratów. Wydaje się bowiem, że napięcie polaryzacyjne sprzyja powstawaniu silnych emocji wśród wyborców.

Polaryzacja obyczajowa w strukturze społecznej

Badania wykazały, że polaryzacja w kwestiach obyczajowych dotyczy możliwości zawierania związków partnerskich przez osoby tej samej płci. Przyjmujemy, że w tym obszarze występują dwie orientacje światopoglądowe: liberalizm obyczajowy i konserwatyzm obyczajowy.

Liberalizm obyczajowy – to akceptacja poglądu, że prawo powinno dopuszczać możliwość zawierania związków partnerskich przez osoby tej samej płci.

Konserwatyzm obyczajowy – to akceptacja poglądu, że prawo nie powinno dopuszczać możliwości zawierania związków partnerskich przez osoby tej samej płci.

Orientacje w kwestiach obyczajowych (%)

Klasy i warstwy społeczne	Orientacja na liberalizm obyczajowy	Orientacja na konserwatyzm obyczajowy
Klasa właścicieli firm	46	37
Klasa właścicieli gospodarstw rolnych	17	56
Klasa wyższych specjalistów	70	20
Klasa niższych specjalistów biurowych	46	37
Klasa pracowników handlu i usług	41	45
Klasa robotników	32	53
Warstwa profesjonalistów z wyższym wykształceniem	60	32
Inne kategorie osób o niskich kwalifikacjach	36	45
Warstwa emerytów	36	49
Pozostałe kategorie	41	44

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych CBOS.

Komentarz

Zauważamy, że wysoki poziom liberalizmu obyczajowego występuje w klasie wyższych specjalistów (70%) oraz w warstwie profesjonalistów z wyższym wykształceniem (60%). Wysoki poziom konserwatyzmu obyczajowego jest zauważalny w klasie właścicieli gospodarstw rolnych (56%) oraz w klasie robotników (53%).

W przypadku większości klas i warstw obydwie orientacje są akceptowane na poziomie powyżej 30%, co oznacza, że zjawisko polaryzacji obyczajowej występuje **pomiędzy** większością klas i warstw społecznych. Na przykład w klasie właścicieli firm orientacja liberalna występuje na poziomie 46%. Orientacja konserwatywna osiąga podobny poziom w przypadku sześciu klas i warstw. Dotyczy to: klasy właścicieli gospodarstw rolnych (56%), klasy niższych specjalistów (37%), klasy pracowników handlu i usług (45%), klasy robotników (53%), osób o niskich kwalifikacjach (45%), warstwy emerytów (49%). Wszystkie te kategorie pozostają w stosunku polaryzacji zewnętrznej.

Zwraca również uwagę zjawisko **polaryzacji wewnętrznej**, czyli napięcia polaryzacyjnego obecnego wśród osób należących do tej samej kategorii społecznej. W przypadku kwestii obyczajowych dotyczy to klasy właścicieli firm, klasy niższych specjalistów, klasy pracowników handlu i usług oraz kategorii osób o niskich kwalifikacjach.

Warto porównać liczebność kategorii społecznych preferujących poszczególne orientacje. Akceptacja konserwatyzmu obyczajowego powyżej 45% występuje w klasach/warstwach liczących łącznie 59% próby. Akceptacja liberalizmu obyczajowego powyżej 45% pojawia się w klasach/warstwach liczących łącznie 16% próby (nie uwzględniono klasy pracowników handlu i usług, gdzie poparcie dla obydwu orientacji jest bardzo podobne). Ta prawidłowość pozwala przypuszczać, że w toczącej się grze politycznej nurt konserwatyzmu obyczajowego, w szczególności jeśli chodzi o akceptację związków partnerskich osób tej samej płci, będzie nadal intensywnie eksploatowany.

Spojrzenie na istniejące zróżnicowanie poglądów z perspektywy najnowszej historii wskazuje, że granica podziałów obyczajowych przebiega między kategoriami powstałymi w kapitalizmie (wyżsi specjaliści, niżsi specjaliści, właściciele firm) a strukturami, które przeszły proces trudnej adaptacji od gospodarki socjalistycznej do gospodarki rynkowej (właściciele gospodarstw rolnych, robotnicy). Wydaje się, że przywiązanie do tradycyjnego typu wartości stało się istotnym czynnikiem zachowania przez te klasy tożsamości światopoglądowej w kapitalistycznym otoczeniu.

Polaryzacja geopolityczna

Analiza dotyczy stosunku badanych w roku 2025 do strategii Polski w procesie integracji europejskiej oraz do polityki Polski wobec Ukrainy. W skali całego społeczeństwa w obydwu obszarach stwierdzono występowanie zjawiska polaryzacji. W tym kontekście tworzymy **indeks** obejmujący łącznie obydwie kwestie. W efekcie uzyskujemy dane dotyczące poglądów osób prezentujących w obydwu kwestiach dwie przeciwstawne orientacje, które określamy jako integracjonizm geopolityczny oraz jako populizm geopolityczny. Osoby niedokonujące tego typu wyborów zaliczamy do orientacji mieszanej.

Integracjonizm geopolityczny – to akceptacja poglądu, że Polska powinna dążyć do jak najściślejszej integracji w ramach Unii Europejskiej, oraz akceptacja tezy, że Polska powinna wspierać Ukrainę i jej starania o wejście do UE.

Populizm geopolityczny – to akceptacja poglądu, że Polska powinna dążyć do zachowania w Unii Europejskiej jak najdalej idącej niezależności, oraz akceptacja twierdzenia, że Polska nie powinna w szczególnie sposób angażować się po stronie Ukrainy.

Orientacje w kwestiach geopolitycznych (%)

Klasy i warstwy społeczne	Integracjonizm geopolityczny	Populizm geopolityczny	Orientacja mieszana
Klasa właścicieli firm	29	29	42
Klasa właścicieli gospodarstw rolnych	5	47	49
Klasa wyższych specjalistów	41	21	38
Klasa niższych specjalistów biurowych	19	29	52
Klasa pracowników handlu i usług	21	33	46
Klasa robotników	12	35	52
Warstwa profesjonalistów z wyższym wykształceniem	37	18	45
Inne kategorie osób o niskich kwalifikacjach	15	27	58
Warstwa emerytów	30	25	46
Pozostałe kategorie	27	25	49

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych CBOS.

Komentarz

Wysoki poziom integracjonizmu geopolitycznego reprezentują: klasa wyższych specjalistów (41%) oraz warstwa profesjonalistów z wyższym wykształceniem (37%). Wysoki poziom populizmu geopolitycznego obserwujemy jedynie w klasie właścicieli gospodarstw rolnych (47%).

Zauważamy, że w przypadku większości klas i warstw obydwie orientacje są akceptowane na poziomie powyżej 20%. W praktyce oznacza to, że zjawisko polaryzacji geopolitycznej występuje **pomiędzy** większością klas i warstw społecznych. W przypadku klasy właścicieli firm oraz warstwy emerytów sytuacja polaryzacji dotyczy sześciu kategorii, w przypadku warstwy profesjonalistów – pięciu kategorii, w przypadku klasy robotników oraz klasy pracowników handlu i usług – czterech kategorii.

Zwraca uwagę fakt, że w większości kategorii występuje **wysoki odsetek osób o orientacji mieszanej** (powyżej 45%). Oznacza to, że osoby te nie mają spójnego stosunku do obydwu badanych kwestii. Mamy zatem do czynienia z sytuacją, kiedy orientacje społeczne dopiero się kształtują. Jedną część środowisk już określiła swoje poglądy, natomiast poglądy drugiej części (nieco mniejszej) właśnie dojrzewają. Ta tendencja może mieć istotne znaczenie polityczne, gdyż osoby o orientacji mieszanej będą bardziej otwarte na działania o charakterze perswazyjnym niż osoby o wyraźnie zdefiniowanych orientacjach.

Powyższe dane wskazują, że geopolityczna strategia państwa budzi silne emocje w wielu środowiskach społecznych. Polityka ta zyskała nową dynamikę po ingerencji Rosji w polską przestrzeń terytorialną 10 września 2025 roku. Kiedy spojrzeć na te dane w kontekście toczącej się w Polsce gry o władzę, można przypuszczać, że kwestie geopolityczne będą w nadchodzących miesiącach obszarem dużej aktywności komunikacyjnej zarówno ze strony partii politycznych, jak i ich społecznych elektoratów.

Istotne znaczenie ma również zjawisko **polaryzacji wewnętrznej**, czyli napięcia polaryzacyjnego obecnego wśród osób należących do tej samej kategorii społecznej. Dotyczy to klasy właścicieli firm, gdzie 29% opowiada się za integracjonizmem geopolitycznym, a 29% optuje za populizmem geopolitycznym. Zbliżona sytuacja występuje w warstwie emerytów: 30% jest za integracjonizmem, 25% zaś za populizmem. Polaryzację wewnętrzną widać też w klasie niższych specjalistów biurowych, gdzie 19% opowiada się za integracjonizmem, natomiast 29% za populizmem.

Polaryzacja wewnętrzna zwykle wiąże się z konfliktem wewnątrzśrodowiskowym, co raczej osłabia, niż wzmacnia spójność danej zbiorowości. Zróżnicowanie poglądów znajduje wyraz w debatach, jakie toczą się w mediach społecznościowych, co nie zawsze umożliwia porozumienie między adwersarzami. Zwykle są to dyskusje na portalach o określonej sygnaturze światopoglądowej, co prowadzi do zaostrzenia konfliktu.

W modelu analitycznym orientacja populizmu geopolitycznego została zdefiniowana jako akceptacja przez badanych dwóch tendencji w polityce międzynarodowej, które oznaczają dystans wobec polityki zagranicznej rządu Donalda Tuska. Pierwsza to dystans wobec formuły integracji europejskiej, druga – dystans wobec koncepcji wspierania dążeń Ukrainy w polityce międzynarodowej.

Obydwie tendencje zostały wprowadzone do gry politycznej przez Konfederację i stały się istotnym elementem kampanii wyborczych, które miały miejsce w naszym kraju od jesieni 2023 do wiosny 2025 roku. Narracja zbudowana przez Konfederację odwołuje się do zagrożeń interesów narodowych Polski, spowodowanych przez ingerencje instytucji unijnych oraz aspiracje Ukrainy związane z jej wejściem do Unii Europejskiej i do NATO. Narracja ta została odebrana przez opinię publiczną jako bardziej spójna i antysystemowa niż narracja polityczna prezentowana przez PiS. W rezultacie koncepcja Konfederacji zyskała aprobatę wyborców nastawionych krytycznie do zmieniających się rządów PiS/PO czy KO, czyli tzw. duopolu.

Elektoraty partyjne a struktura społeczna

Ważnym przejawem polaryzacji w życiu politycznym jest zróżnicowanie preferencji partyjnych. Przez preferencje partyjne rozumiemy deklarację gotowości do oddania głosu na określoną partię polityczną w zbliżających się wyborach parlamentarnych. Odnosimy się do danych empirycznych dotyczących: Koalicji Obywatelskiej, Prawa i Sprawiedliwości oraz Konfederacji.

Preferencje partyjne w strukturze społecznej (%)

Klasy i warstwy społeczne	Koalicja Obywatelska	Prawo i Sprawiedliwość	Konfederacja
Klasa właścicieli firm	35	10	25
Klasa właścicieli gospodarstw rolnych	12	25	27
Klasa wyższych specjalistów	42	4	22
Klasa niższych specjalistów biurowych	30	10	16
Klasa pracowników handlu i usług	31	23	17
Klasa robotników	19	29	24
Warstwa profesjonalistów z wyższym wykształceniem	42	9	13
Inne kategorie osób o niskich kwalifikacjach	25	28	12
Warstwa emerytów	45	33	4
Pozostałe kategorie: warstwa szeregowych urzędników publicznych, klasa/warstwa menadżerów, klasa/warstwa średniego personelu, uczniowie i studenci	36	9	17

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych CBOS.

Zauważamy, że najwyższe poparcie dla Koalicji Obywatelskiej deklarują: warstwa emerytów (45%), klasa wyższych specjalistów (42%) oraz warstwa profesjonalistów (42%). Na nieco niższym poziomie kształtuje się poparcie klasy właścicieli firm (35%), pracowników handlu i usług (31%) oraz niższych specjalistów biurowych (30%).

W przypadku Prawa i Sprawiedliwości najwyższe poparcie pojawia się ze strony: warstwy emerytów (33%), klasy robotników (29%), osób o niskich kwalifikacjach (28%). Nieco niższe poparcie deklarują: klasa właścicieli gospodarstw rolnych (25%) oraz pracowników handlu i usług (23%).

Najwyższy odsetek zwolenników Konfederacji występuje: w klasie właścicieli gospodarstw rolnych (27%), właścicieli firm (25%), robotników (24%) oraz wyższych specjalistów (22%).

Szczegółowa analiza wskazuje, że niemal we wszystkich strukturach społecznych występują znaczące liczebnie segmenty zwolenników dwóch partii politycznych. Wyjątkiem jest warstwa profesjonalistów, gdzie wyraźnie dominują zwolennicy Koalicji Obywatelskiej (42%).

Szczególną sytuację można zauważyć w warstwie emerytów, gdzie odnotowaliśmy najwyższy poziom poparcia zarówno dla KO (45%), jak i dla PiS (33%). Wprawdzie różnica jest większa niż przyjęta w definicji polaryzacji liczba 10 pkt. proc., jednak przeciwstawne preferencje partyjne obejmują 78% badanych zaliczanych do warstwy emerytów.

Sytuacja polaryzacji wewnętrznej dotyczy następujących struktur społecznych:

- klasy właścicieli firm – KO (35%) / Konfederacja (25%);
- klasy właścicieli gospodarstw rolnych – PiS (25%) / Konfederacja (27%);
- klasy niższych specjalistów biurowych – dominuje segment zwolenników KO (30%), natomiast polaryzacja występuje między zwolennikami PiS (10%) a zwolennikami Konfederacji (16%);
- kategoria osób o niskich kwalifikacjach – KO (25%) / PiS (28%).

W przypadku dwóch klas mamy do czynienia z obecnością trzech znaczących liczebnie typów preferencji partyjnych. W klasie robotników za KO opowiada się 19%, za PiS 29%, a za Konfederacją 24%. W klasie pracowników handlu i usług KO popiera 31%, PiS 23%, natomiast Konfederację 17%.

Przytoczone dane wskazują, że przestało być adekwatne stereotypowe ujmowanie polaryzacji w zakresie preferencji partyjnych jako podziału na elektorat KO i elektorat PiS. Poparcie dla Konfederacji wyraźnie wzrosło. W konsekwencji partia ta odgrywa obecnie rolę trzeciej siły politycznej w naszym kraju, rywalizującej zarówno z KO, jak z PiS. Jedynie preferencje środowiska emerytów ścierają się nadal w ramach duopolu KO/PiS.

Czy można wyjść z polaryzacji?

Wyniki badań pozwalają również dostrzec mechanizm wygasania napięcia polaryzacyjnego i zastępowania sytuacji współistnienia przeciwstawnych poglądów przez dominację jednej tendencji. Posłużymy się tu przykładem stosunku badanych do koncepcji odejścia polskiej energetyki od produkcji energii elektrycznej z węgla w kierunku źródeł odnawialnych oraz elektrowni jądrowych. Niewątpliwie jest to zagadnienie, które od wielu lat wywołuje konflikty społeczne i medialne spory.

Poglądy dotyczące energetyki węglowej (%)

Opinia	2021	2023	2025
Polska powinna jak najszybciej odejść od energii opartej na węglu	39	30	28
Polska powinna jak najdłużej wykorzystywać węgiel w energetyce	38	53	55

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych CBOS.

Zauważamy, że w roku 2021 poparcie dla utrzymania energetyki węglowej oraz dla jak najszybszego odejścia od węgla było na niemal identycznym poziomie, czyli występowało tu zjawisko polaryzacji. W roku 2023 akceptacja dla węgla była wyższa o 23 pkt. proc., a w roku 2025 o 27 pkt. proc.

Na wysoki poziom społecznego poparcia dla utrzymania energetyki węglowej wpływa kilka czynników. Przede wszystkim jest to zjawisko społecznego przyzwyczajenia do stosowania węgla jako surowca dającego ciepło i energię elektryczną. Węgiel jest znany, wiadomo, jak działa, wskutek czego uważa się go za bezpieczne źródło energii. W sytuacji zagrożenia wojną węgiel jest traktowany jako

czynnik niezależności i suwerenności energetycznej państwa. Ważnym aspektem o charakterze emocjonalnym okazuje się postrzeganie węgla przez pryzmat zapewnienia pracy górnikom. Należy także uwzględnić czynnik polityczny obejmujący potencjał protestacyjny górniczych związków zawodowych.

W tym kontekście warto przytoczyć kilka wypowiedzi z badania jakościowego dotyczącego transformacji energetycznej, które oddają nastawienie polskiego społeczeństwa do programu odejścia od węgla w polskiej energetyce⁵.

Gdybyśmy zrezygnowali całkowicie z węgla, to mnóstwo ludzi straci pracę, pomimo tego, że nie przepadam za górnikami, no to też powinni mieć swoje miejsce pracy (klasa wyższych specjalistów).

Praca dla ludzi na Śląsku, dokładnie, no bo to też trzeba wziąć pod uwagę, że czy zdrowe, czy niezdrowe, no to ileś tam tysięcy osób pracuje i też, no chcieliby tą pracę zachować, prawda, bo utrzymują swoje rodziny (klasa niższych specjalistów).

Tak, że właśnie praca dla górników jest, to jest zaleta. Że gospodarka większość stoi na węglu, no ludzie piece mają. No i też praca dla ludzi, którzy no przecież w tych składach węgla, ktoś musi przywieźć ten węgiel, czy, prawda, kolejarzy przewieźć, to trochę ludzi tam pracuje, no to też jest zaleta (klasa robotników).

W zacytowanych wypowiedziach przedstawicieli trzech różnych klas społecznych podnoszone są bardzo podobne argumenty. Na inne aspekty poparcia dla energetyki konwencjonalnej wskazują badania jakościowe CBOS⁶: pojawiają się tu odwołania do tradycji oraz do uwarunkowań geopolitycznych.

My wszyscy, jak tu siedzimy, wychowywaliśmy się w czasach, gdzie nie było fotowoltaiki, pomp powietrza – wszyscy palili piecem na węgiel lub drewno. Żyjemy i mamy się dobrze (Leszno, młodzi).

To jest dosyć śmieszne, jak kawałek tej Unii Europejskiej ma uratować świat, gdzie Ameryka i Chiny nie zwracają w ogóle na to uwagi (Łomża, młodzi).

W efekcie społeczne poparcie dla transformacji energetycznej, polegającej na przechodzeniu od węgla w kierunku odnawialnych źródeł energii, utrzymuje się od lat na relatywnie niskim poziomie.

Ważnym czynnikiem wpływającym na stosunek społeczeństwa polskiego do transformacji energetycznej jest narracja odwołująca się do idei zachowania suwerenności energetycznej Polski. Zwolennicy tej koncepcji dowodzą, że wprowadzenia energetyki opartej na odnawialnych źródłach energii (OZE) domaga się biznes zachodni (głównie niemiecki), posiadający duże wpływy w instytucjach Unii Europejskiej. Celem działania tych międzynarodowych grup interesów jest podporządkowanie polskiej gospodarki wpływom zachodnich firm poprzez zablokowanie możliwości rozwoju polskiej energetyki węglowej.

Kierunek i tempo transformacji energetycznej będą w najbliższych latach jednym z najważniejszych pól gry w polskiej polityce. Świadczy o tym między innymi weto prezydenta Karola Nawrockiego wobec

5 P. Ruszkowski, *Energetyka w gospodarce i społeczeństwie*, Warszawa 2024, s. 153–159, <https://civitas.edu.pl/wp-content/uploads/2024/08/energetyka-w-gospodarce-i-spoleszenstwie-p-ruszkowski.pdf>.

6 CBOS, *20 lat obecności Polski w Unii Europejskiej*, „Komunikat z badań jakościowych” 2024, nr 4, https://www.cbos.pl/PL/publikacje/fokusy/pliki/2024/fk_004_2024.pdf.

ustawy wiatrakowej. Opinia publiczna, która w roku 2021 była podzielona na dwa równoliczne obozy (39%/38%), w roku 2025 wyraźnie opowiedziała się za węglem (28%/55%). Przypuszczamy, że występujące w dyskursie publicznym przejawy społecznego dystansu wobec zmian w energetyce wpłyną na spowolnienie tempa reform w tym obszarze. Rząd Donalda Tuska składa wprowadzając protransformacyjne deklaracje, jednak praktyczne dokonania tego rządu w obszarze energetyki nie są oszałamiające.

Systemowe skutki polaryzacji społeczeństwa

Zjawisko polaryzacji społeczeństwa jest często w życiu politycznym traktowane instrumentalnie jako narzędzie służące do poprawy notowań własnej formacji lub do obniżenia notowań formacji konkurencyjnej. W wielu środowiskach społecznych konsekwencją głębokich różnic światopoglądowych są konflikty w miejscu pracy, w otoczeniu sąsiedzkim i w rodzinach. Podziały o podłożu politycznym rozbudzają silne emocje negatywne, co znajduje wyraz w przekazach formułowanych w mediach społecznościowych. W efekcie tych procesów konflikty utrwala się i pogłębia, co prowadzi do różnego typu dysfunkcji w życiu społecznym.

W latach 2015–2025 Prawo i Sprawiedliwości stosowało w swoich kampaniach wyborczych narrację, w której środowiska społeczne opowiadające się za KO/PO i za Donaldem Tuskiem przestały być postrzegane jako należące do społeczeństwa polskiego czy narodu polskiego. Przeciwnieństwo „my”–„oni” czy „swoi”–„obcy” zostało podniesione do rangi stygmatu: Polacy kontra nie-Polacy.

Te pogłębiające się podziały społeczne, związane z polaryzacją światopoglądową, Krystyna Skarżyńska określa jako **polaryzację afektywną**. Jest to „tendencja do dychotomicznego, dogmatycznie ideologicznego podziału osób, zdarzeń, opinii na «naszych» (lub «moich») *versus* «obcych» («nie moich»).

Towarzyszy temu jednoznaczna ocena moralna: cokolwiek robią i mówią «nasi», jest pozytywne, ma dobre, pożądane intencje i skutki; cokolwiek czynią «nie-nasi» – jest negatywne. Skoro tak myślimy, to uznajemy za oczywiste moralnie ograniczenie działań, a nawet samej obecności w przestrzeni publicznej tych «nie-naszych», natomiast postulujemy i zmierzamy do zwiększania obecności oraz obszaru działań osób z kategorii, z którą się identyfikujemy”⁷.

Zdaniem Skarżyńskiej polaryzacja afektywna ma poważne konsekwencje dla komunikacji między osobami o różnych orientacjach światopoglądowych: utrudnia rozmowę i negocjacje między nimi. Ten typ polaryzacji ogranicza także swobodę dyskusji wewnątrz danej kategorii: osoby, które nie podzielają opinii o wyłącznie negatywnych charakterystykach przeciwników ideologicznych, są traktowane podejrzliwie, wykluczane z dyskusji czy nawet pozbawiane funkcji w partii⁸.

W tym kontekście należy wspomnieć o deklaracjach „dążenia do porozumienia narodowego” czy „zasympywnia istniejących przepaści”, zgłaszanych przez różne orientacje polityczne. To deklaracje ważne i potrzebne, gdyż zawsze są możliwe redukcja istniejącego napięcia społecznego czy ograniczenie skali danego konfliktu. Niemniej wyniki badań wskazują, że aktualnie mamy w Polsce do czynienia ze złożonym kompleksem rozbieżnych wartości oraz interesów, których efektywne uzgadnianie stanie się możliwe dopiero wtedy, gdy dojdzie do głębokiej przebudowy istniejącej sceny politycznej.

7 K. Skarżyńska, *Demokratyczna polityka, emocje, nadzieje*, w: *Prawda po wyborach 15 października 2023*, red. E. Bendyk, P. Czaplinski, P. Kosiewski, Warszawa 2024, s. 66, https://www.batory.org.pl/wp-content/uploads/2024/04/Prawda.po.wyborach.15.pazdziernika.2023_Zbior.tekstow.pdf.

8 K. Skarżyńska, *Demokratyczna polityka, emocje, nadzieje*, dz. cyt., s. 66.

Michał Feliksiak – socjolog i badacz społeczny, kieruje Zespołem Badań Społeczno-Politycznych CBOS. Interesuje się przede wszystkim postawami wobec demokracji oraz korzystaniem z internetu i jego wymiarem politycznym. Autor lub współautor opracowań, m.in. *Polacy o imigracji* (Warszawa 2025), *Dzieci a smartfony, tablety i komputery* (Warszawa 2025), *Kondycja psychiczna młodych Polaków* (Warszawa 2025).

Beata Roguska – badaczka i analityczka, pełnomocniczka ds. przygotowywania i opracowywania badań CBOS. Zajmuje się przede wszystkim badaniem postaw wobec integracji europejskiej, podziałów politycznych oraz transformacji energetycznej. Autorka lub współautorka opracowań, m.in. *Polacy o imigracji* (Warszawa 2025), *Motywy głosowania w wyborach prezydenckich* (Warszawa 2025), *Deklarowane wartości i cele życiowe młodych Polaków* (Warszawa 2025).

Paweł Ruszkowski – socjolog, dr hab. prof. ucz., wykładowca na Uniwersytecie Civitas. Specjalizuje się w socjologii polityki oraz socjologii gospodarki. Koordynator Seminarium Energetycznego Collegium Civitas. Redaktor naczelny czasopisma eksperckiego „Energetyka – Społeczeństwo – Polityka”. Współautor monografii *Polaryzacja światopoglądowa społeczeństwa polskiego a klasy i warstwy społeczne* (Warszawa 2020). Jego najnowsza publikacja to *Energetyka w gospodarce i społeczeństwie* (Warszawa 2024).

Fundacja im. Stefana Batorego

Sapieżyńska 10a
00-215 Warszawa
tel. (48-22) 536 02 00
fax (48-22) 536 02 20
batory@batory.org.pl
www.batory.org.pl

Teksty udostępniane na licencji
Creative Commons. Uznanie autorstwa
na tych samych warunkach
3.0 Polska (CC BY SA 3.0 PL)

Redakcja: Izabella Sariusz-Skąpska
Korekta: Joanna Liczner
Warszawa 2025
ISBN 978-83-68235-90-6